

***Strajk ludzi oświaty, służby zdrowia, kultury
w Urzędzie Wojewódzkim w Gdańsku,
w dniach 7 – 17 listopada 1980 r.***

Odsłonięcie tablicy i prezentacja dwóch publikacji

Opr. **Wojciech Książek**
przewodniczący Międzyregionalnej Sekcji Oświaty
i Wychowania NSZZ „Solidarność”
z siedzibą w Gdańsku

Informacje o strajku ludzi oświaty, służby zdrowia i kultury w listopadzie 1980 r.

Strajk miał miejsce w dniach 7-17 listopada 1980 r. w Urzędzie Wojewódzkim w Gdańsku:

- oświata – sala 920
- służba zdrowia – sala Herbowa
- kultura – od 12 listopada – sala Kominkowa
-
- *to pierwszy strajk w urzędzie państwowym w PRL*
- *Msza św. 16 listopada (odprawiał o. Pallotyn Jerzy Błaszczak, to pierwsze takie nabożeństwo w urzędzie państwowym)*

Podstawowe cele uroczystości

- **Przypomnienie trochę zapomnianego strajku, który miał miejsce w dn. 7 – 17 listopada 1980 r., a także negocjacji w latach 1980-1981, w czasie stanu wojennego oraz do 1989 r.**
- **Analiza wybranych postulatów, z których część z dzisiejszej perspektywy wręcz zdumiewa, część natomiast pozostaje zadaniem do realizacji.**
- **Przywrócenie nazwisk i oddanie należnego szacunku często bezimiennym bohaterom tamtych dni, którzy tak mocno zaangażowali się w proces naprawy polskiej oświaty, w tym udział we Mszy Św. i zapalanie zniczy na grobach liderów tamtego strajku,**
- **Zorganizowanie spotkania przynajmniej części uczestników strajku i negocjacji sprzed ponad 40 lat.**

Organizatorzy uroczystości - 1

Inicjatywa i koordynowanie projektu:

- **Międzyregionalna Sekcja Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” z siedzibą w Gdańsku przy wsparciu Zarządu Regionu Gdańskiego NSZZ „Solidarność”**

Współorganizatorzy:

- **Wojewoda Pomorski,**
- **Instytut Pamięci Narodowej.**

Tekst tablicy – Pomorski Urząd Wojewódzki

„Solidarność” nie może zaniedbać troski o tę historię tak bliską, a równocześnie już odległą

Jan Paweł II

*Pamięci
organizatorów i uczestników strajku
środków oświaty, służby zdrowia i kultury
w Urzędzie Wojewódzkim w Gdańsku
w dniach 7–17 listopada 1980 roku,
którzy solidarnie wywalczyli
podpisanie porozumień z rządem
okupione licznymi represjami w okresie stanu wojennego*

Prezes Instytutu Pamięci Narodowej

Karol Nawrocki

Wojewoda Pomorski

Dariusz Drelich

Przewodniczący Regionu Gdańskiego

NSZZ „Solidarność”

Krzysztof Dośła

Gdańsk, 16 listopada 2022 r.

Ludzie strajku – publikacja *Niepokorni ludzie oświaty - 1*

Akcja przywracania nazwisk. Lista zawiera trzy wykazy:

- osób internowanych związanych z oświatą (132 nazwiska)
- osób represjonowanych, aresztowanych i skazanych związanych z oświatą (57 nazwisk)
- osób związanych ze strajkiem w listopadzie 1980 roku, późniejszych negocjatorów ze strony oświatowej „Solidarności” (wykaz zawiera ponad 100 osób, które zostały podane w publikacjach).

Uwaga: brak wykazu nauczycieli zwolnionych z pracy (*decyzje indywidualne, zwolnienia natychmiastowe, brak ponownego zatrudnienia w nowym roku szkolnym*). Zadanie do realizacji.

Wykaz osób internowanych (132)

- Jerzy Adamczyk (Chełm),
- Tadeusz Aftarczuk (Krosno Odrz.)
- Stanisław Alot (Rzeszów)
- Władysław Barański (Zgierz)
- Krzysztof Bauer (Wrocław)
- Józef Beker (Wrocław)
- Kazimierz Błaszczyk (Wałcz)
- Ryszard Bonczar (Rzeszów)
- Romana Budzyńska (Wrocław)
- Roman Bulanda (Tarnów)
- Waldemar Charytonowicz (Białystok)
- Barbara Chłopek (Lublin)

(pełen wykaz w załączonej publikacji)

Wykaz osób aresztowanych i skazanych (57 osób)

- Marek Adamkiewicz (Szczecin) – 2,5 roku więzienia
- Andrzej Batorski (Warszawa)
- Józef Białek (Wrocław)
- Maria Blimel (Poznań)
- Romana Budzyńska (Wrocław)
- Teresa Chlebik (Siemianowice) – 3,5 roku
- Irena Czinczoł-Władyka (Olsztyn)
- Maria Frańczak-Prochowska (Sandomierz)
- Andrzej Furmaga (Kalisz)
- Jan Gołąb (Brwinów)
- Grażyna Gordon (Warszawa)
- Bolesław Grabowski (Przedoborowa)

(pełen wykaz w załączonej publikacji)

Wykaz uczestników strajku i negocjacji (ok. 100 osob)

- Członkowie Komitetu Strajkowego z listopada 1980: Roman Lewtak (przewodniczący zespołu negocjacyjnego), Zofia Madej, Antoni Mucha, Danuta Nowakowska, Krystyna Pieńkowska, Justyna Rogińska, Jerzy Roman, Danuta Witowska, Andrzej Zieliński, doradcy: Regina Dutkowska, Krystyna Ruchniewicz, Wiesław Wcisło, Henryk Jagiello (z ramienia MKZ).
- Uczestnicy i łącznicy strajku: Zofia Kuropatwińska, Krzysztof Koszlaga, Paweł Lewtak, Józef Lis, Bronisław Sarzyński (Gdańsk), Stanisław Alot i Elżbieta Milewska-Mitka (Rzeszów), Bolesław Jurkiewicz (Krzyżowice-Wrocław), Julita Bodzińska (Gdynia), Roman Bulanda (Tarnów), Cezary Raczyński (Bytom – Rybnik), Ignacy Czeżyk, Lucyna Duma i Barbara Haczewska (Lublin).
- X 1980 reprezentacje: województwo gdańskie: Roman Lewtak i Jerzy Roman, elbląskie – Zdzisław Juronowski, jeleniogórskie – Zdzisław Roszkiewicz, katowickie – Dariusz Guzik, koszalińskie – Leonida Kilar, krakowskie – Barbara Bilik,

(pełen wykaz w załączonej publikacji)

Publikacja: *Listopad 80. Rzec o strajku ludzi oświaty oraz służby zdrowia i kultury* (IPN) - 1

Publikacja zawiera m. in. rozdziały:

- *Wyjść z roli guwernera, czyli strajk oświatowej „Solidarności”. Geneza, przebieg, konsekwencje (VIII 1980 – XII 1981)* – dr **Jan Hlebowicz**
- *Niepokorni ludzie oświaty. Postulaty strajku w listopadzie 1980 roku i ich wpływ na zmiany w oświacie* – **Wojciech Książek**
- Tabela – porównanie zapisów ustaw: Karty praw i obowiązków nauczyciela z dnia 27 kwietnia 1972 r., Karty nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982 r. oraz realizacja postulatów strajkowych z listopada 1980 r. (opracowała **Bożena Brauer**)
- *Strajki środowisk służby zdrowia, kultury oraz studentów gdańskiej Akademii Medycznej* – **Artur S. Górski**

Publikacja: *Listopad 80. Rzec o strajku ludzi oświaty oraz służby zdrowia i kultury (IPN) - 2*

Tekst: *Niepokorni ludzie oświaty. Postulaty strajku w listopadzie 1980 roku i ich wpływ na zmiany w oświacie* zawiera m. in. rozdziały:

- Przed strajkiem
- Listopad 1980 r.
- Analiza wybranych postulatów
- Rok 1981 – czas trudnych zmagania o realizację postulatów porozumienia
- Przemilczany strajk na Lubelszczyźnie
- Stan wojenny i weryfikacje nauczycieli
- Próby reaktywowania oficjalnej działalności „Solidarności” oświatowej
- **Tabela – porównanie zapisów ustaw: Karty praw i obowiązków nauczyciela z dnia 27 kwietnia 1972 r., Karty nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982 r. (opracowała Bożena Brauer)**

Postulaty – bój o prawdę nauczania (język polski)

Postulaty z zakresu języka polskiego to m. in.:

- **Wycofanie programów nauczania dla kl. V–VIII ocenianych przez stronę „S” jako infantylnych i szkodliwych wychowawczo;**
- **Zwiększenie liczby godzin nauki języka ojczystego w liceach ogólnokształcących i zasadniczych szkołach zawodowych;**
- **Dokonanie zmian w kanonie lektur tak, by przywrócić w programach nauczania, podręcznikach literaturę emigracyjną czy też religijną, w tym m.in. twórczość Czesława Miłosza, Witolda Gombrowicza, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Jana Lechonia czy Kazimierza Wierzyńskiego.**

Trwały też rozmowy nt. zmian w ramowych planach nauczania, by zwiększyć liczbę godzin z j. polskiego, historii, co było problemem szczególnie w szkołach zawodowych.

Postulaty – bój o prawdę nauczania (historia)

Postulaty prawdy historycznej miały dotyczyć nauczania, ewentualnie interpretacji takich faktów, jak:

- **Jednocząca rola Kościoła katolickiego w trudnych okresach historii Polski;**
- **Ocena wojny polsko-bolszewickiej i przywrócenie historycznej roli Bitwy Warszawskiej z 1920 r.;**
- **Istota paktu Ribbentrop-Mołotow;**
- **Inwazja Sowieców 17 września 1939 r., rola Państwa Podziemnego i struktur AK;**
- **Katyń;**
- **Wprowadzenie do programów nauczania tematów: Czerwiec '56 i Grudzień '70.**

Uwaga:

- zmiany w historii to najtrudniejszy obszar negocjacji.
- akcent na zapisy w programach nauczania,
- potrzeba zmian także w **Podstawach Nauki o Społeczeństwie** (tzw. **PNoS**), przedmiocie uczonym od klasy V szkoły podstawowej do matury.

Postulaty inne – opieka nad dzieckiem

Praca innych zespołów, w tym opieki nad dzieckiem osieroconym.
Postulaty to m. in.:

- Obowiązek posiadania wykształcenia kierunkowego przez dyrektorów i wychowawców (zdarzali się wśród nich byli tzw. klawisze więzienni);
- Ograniczenie wielkości domów dziecka do 50 dzieci i grup do dziesięciu osób, dążenie do systemu „rodzinek”;
- **Zakaz rozdzielania rodzeństwa do różnych placówek;**
- **Prawo dzieci do przyjmowania gości;**
- Zwiększenie liczby domów rodzinnych i rodzin zastępczych;
- **Poprawa żywienia (kartki na mięso).**

Wniosek: Rzeczypospolita jest od wieków krajem wielkich nauczycieli – pedagogów i wychowawców.

Postulaty – **system** obliczania nakładów na oświatę

Postulat nr 1 dotyczył podwojenia nakładów i udziału oświaty z 3,5% do 7 % w podziale dochodu narodowego.

Oświatowa „Solidarność” w negocjacjach z 1981 r. domagała się od rządu przeznaczenia na cele oświaty w 1981 r. **6% dochodu narodowego, a od 1983 r. by wyniósł co najmniej 7%.**

Uwaga: *Sprawa wzrostu nakładów na oświatę była często powtarzanym postulatem. Jedynym ustawowym zapisem operującym jednoznacznym wskaźnikiem określającym poziom minimum na zadania oświatowe był art. 34 i 35 ustawy z dn. 26 listopada 1998 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Określono w nim ten poziom na kwotę nie mniejszą niż 12,8 proc. planowanych dochodów budżetu państwa. Niestety, w art. 27 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. wykreślono procentowe ustalanie kwoty subwencji oświatowej. Obowiązuje, iż wielkość części oświatowej subwencji dla JST ustala corocznie ustawa budżetowa.*

Postulaty - pensum – ustawa Karta nauczyciela - 1

Porównanie zapisów ustaw (wg opr. **Bożeny Brauer**):

- Karty Praw i Obowiązków Nauczyciela z dnia 27 kwietnia 1972 r.
- Karty Nauczyciela z dnia 26. stycznia 1982 r. (*nazwa KN - to dokument UNESCO z 1946 r.*).

***Postulat nr 2** – Ustalić wymiar pracy nauczycieli szkół i przedszkoli w przeciętnej ilości 18 godzin dydaktycznych, różnicując ten wymiar w zależności od pracochłonności przedmiotów, by umożliwić wykonanie związanych z tym obowiązków w ciągu 7-godzinnego dnia pracy.*

art. 42 ust. 1 – Tygodniowy obowiązkowy wymiar godz. zajęć dydaktycznych (wychowawczych):

- **nauczyciele szkół podstawowych, specjalnych, przedszkoli specjalnych, LO**
- **18** (było 26, a w LO 22 – dop. mój)
- **światlice szkolne** – 26 (było 36)
- **internaty** – 30 (było 42)
- **przedszkola** – 25, a dla grup sześcioletnich – 22 (było 30)
- **bibliotekarze** – 30 (było 36).

Podsumowanie – KN – **system** płac nauczycieli

***Postulat nr 11** - Podnieść wynagrodzenie pracowników oświatowych powyżej średniej krajowej o ok. 10 – 15%, by uposażenie nauczycieli dorównywało **pracownikom inżynieryjno-technicznym** w pozostałych działach gospodarki narodowej.*

- art. 31 ust. 2 - Od 1.09.1983 r. średnie wynagrodzenie n-li nie może być niższe od średniego wynagrodzenia pracowników inżynieryjno-technicznych zatrudnionych w przemyśle społecznym.

(w 1981 r. Przeciętna płaca pracowników inżynieryjno-technicznych wynosiła 8100 zł, zaś nauczycieli, z godzinami nadliczbowymi, 6300 zł.)

Podsumowanie – KN

DIALOG!

Inne zmiany w Karcie nauczyciela

- art. 4 ust. 1 i 2 – zasady współdziałania organów administracji państwowej ze związkami zawodowymi nie ustalone w ustawie o zz określa porozumienie pomiędzy MOiW z naczelnymi organami tych związków. **Rozporządzenia, uchwały i zarządzenia przewidziane ustawą podlegają uzgodnieniu ze związkami zawodowymi zrzeszającymi nauczycieli**

Dialog z „S”: porozumienie między KSOiW a MEN zawarto dopiero 10 lipca 1990 r. – **OBOWIAZUJE!**).

x

Uwaga: Realizacja innych postulatów oświatowej „Solidarności” nastąpiła dopiero w **Ustawie o systemie oświaty z 7 września 1991 r.** (*np. wzmocnienie pozycji rad pedagogicznych*, Wprowadzenie konkursowego trybu wyboru dyrektorów, a także kuratorów). W większości to postulaty strajku z XI1980 r. i **ważnej uchwały I KZD NSZZ „S” z X 1981 r.**

Zakończenie – cele uniwersalne:

- Apel o DIALOG (*MEN jak nawet słucha to nie słyszy*),
- Apel o należyte FINANSOWANIE szkolnictwa – system!
- Apel o godne PŁACE – system!
- Apel o szkołę WARTOŚCI, szacunku dla uczniów i nauczycieli.

Postulat 133: Systematycznie dbać o podniesienie autorytetu nauczyciela na łamach środków masowego przekazu.

-Zadanie do kontynuacji, uzupełnień. Także uzupełnienie wykazu publikacji i artykułów nt. historii „S” oświatowej.

•Serdeczne podziękowania za lata współpracy.

- Bywa, że najszybciej starzeje się wdzięczność...

Dodatkowe slajdy

- Dodatkowe

Podsumowanie – w stronę ustawy o Edukacji Narodowej (o systemie oświaty)

Realizacja postulatów oświatowej „Solidarności” nastąpiła w Ustawie o systemie oświaty z **7 września 1991 r.** (nie **ustawa o Edukacji Narodowej**). Do głównych należy zaliczyć:

- *Wzmocnienie pozycji rad pedagogicznych.*
- *Wprowadzenie konkursowego trybu wyboru dyrektorów, a także kuratorów.*
- *Wzmocnienie kompetencji rady rodziców, samorządu uczniowskiego, czego zwieńczeniem była możliwość powoływania rad szkół.*
- *Rozpoczęcie procesu „usamorządowienia” oświaty.*

To w większości postulaty z lat 1980-1981 i **bardzo ważnej uchwały I KZD NSZZ „S” z X 1981 r.**

Kryzysowe momenty negocjacji – bieda i indoktrynacja – 1.

- **Dramatyczne niedofinansowanie szkolnictwa, bieda dzieci.** Brak mięsa w Domach Dziecka, temperatura w klasach poniżej 12 stopni C. i brak węgla, klasy do 50 uczniów na nowych osiedlach.
- **Bieda, niski status materialny nauczycieli.** Korepetycje, drugie etaty, trzecie etaty w szkołach wieczorowych, zaocznych, w sobotę i niedzielę. Dodatkowo indoktrynacja, stąd ucieczka do innych zawodów – zjawisko tzw. selekcji negatywnej”.
- **Waga ideologiczna postulatów,** nauczycieli, programów nauczania, brak zgody na demokratyzację funkcjonowania szkół (Rad Pedagogicznych), nomenklaturowe obsadzanie stanowisk kierowniczych.
- **Ateizacja społeczeństwa.** Indoktrynacja. W stanie wojennym miała miejsce tzw. walka młodzieży o krzyże w klasach w szkołach w Miętnej k. Garwolina i we Włoszczowej (jak we Wrześni na początku XX wieku).

Kryzysowe momenty negocjacji – rozgrywanie związków zawodowych – 2.

- 17 listopada 1980 r. po południu minister K. Kruszewski podpisał drugie porozumienie z ZNP, by „nie faworyzować jednego związku w oświacie”.
- W tekście dr. Jana Hlebowicza jest więcej uwag o ZNP, wykorzystywaniu przez MOiW jako swoistego „**konia trojańskiego**” (surowa ocena ZNP przez R. Lewtaka – str. 18 i 56 publikacji „*Listopad...*”). Czyli zarządzanie przez podział, a gdzie dwóch się bije...
- Podpisanie przez prezesa ZNP Kazimierza Piłata projektu KN w listopadzie 1981 r. (szachowanie „S” – zgłosili 56 poprawek, część dotyczyła uwag do zapisów światopoglądowych, np.: „poszanowania Konstytucji i PRL jako państwa socjalistycznego”),
- **Podwójny bufor negocjacji.** Przerywano rozmowy, jak 27 września 1980 r.. Ministrowie wyjeżdżali na konsultacje z *do Warszawy, prawdopodobnie na konsultację z «górami», czyli wszechwładnym Wydziałem Nauki i Oświaty KC PZPR* (T. Bochwic).

Kryzysowe momenty negocjacji – rozgrywanie związków zawodowych – 3.

- **Zmiany negocjatorów w MOiW.** 9 lutego 1981 r. następuje zmiana premiera Józefa Pińkowskiego na W. Jaruzelskiego. Cz. Banacha za K. Kruszeńskiego, wiceministrem został gen. Z. Huszcza. Widać przygotowywanie tzw. swoich ludzi w kluczowych resortach.
- **Gra na zwłokę - opóźnienie realizacji porozumienia.** 10 kwietnia 1981 r. analiza (ok. 20% ze 148 postulatów zrealizowano, doszło sporo nowych).
- **Zmiany liderów w „S”.** 12 kwietnia 1981 r. J. Roman zastąpił przewodniczącego R. Lewtaka. To problem zmiany zaprzęgu w trakcie przeprawy przez burzliwą rzekę.
- **Spory wewnątrz „S” oświatowej.** Były kontrowersje np. wokół obniżenia pensum (26 do 22, nie 18, zróżnicowanie z uwagi na nauczany przedmiot), **czy wpisaniu tych zadań do układu zbiorowego a osobno Ustawa o Edukacji Narodowej, nie KN.**
- **Trudne napięcia jesienią 1981 r.** Poparcie kuratora przez ZNP podczas protestów na Lubelszczyźnie (sprzeciw ideologizacji szkolnictwa, bieda, tzw. Polska B),

Weryfikacje nauczycieli w stanie wojennym

Polegały na spotkaniu nauczycieli z komisją, w której skład wchodził: dyrektor szkoły, szef szkolnej Podstawowej Organizacji Partyjnej, sekretarz gminny PZPR, wizytator kuratorium, przedstawiciel władz ZNP (został odwieszony 5 sierpnia 1983 r., NSZZ „Solidarność” w 1989 r.).

Każdy nauczyciel musiał wypełnić ankietę, która zawierała m.in. takie pytania, jak:

- ***Czy nauczyciel/dyrektor uczestniczy w walce ze wszystkim, co osłabia socjalistyczną ojczyznę?***
- ***Czy nauczyciel/dyrektor popularyzuje program i politykę partii?***

Agitacja i presja, by wstąpić do ZNP (liczba członków doszła do 0,5 mln), a dyrektorzy, także do PZPR (szczegóły w tekście Z. Wiśniewskiego).

Dużo zwolnień, odejść, pęknięcie pracowników oświaty (nie zdecydowano się na powtórny rejestrację wszystkich ZZ od 1989 r.)

Przemilczany strajk na Lubelszczyźnie - 1

We wrześniu 1981 r. w szkołach Lublina i okolic zainicjowany został czynny protest oświaty. Jego uczestnicy nosili wpięte w ubrania biało-czerwone kokardki. Zgodnie z instrukcją strajkową zalecano także wywieszenie flag narodowych oraz prowadzenie zajęć specjalnych, samokształceniowych. Bezpośrednią przyczyną protestu było powołanie na stanowisko nowego kuratora oświaty bez konsultacji z „Solidarnością” nauczycielską (już w 1980 r. do Sekcji Oświaty i Wychowania przy MKZ NSZZ „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego – inaczej niż w wielu regionach – wstąpiła większość nauczycieli Lubelszczyzny. Jego tłem była również trudna sytuacja w szkołach i przedszkolach, szczególnie tych zlokalizowanych na tzw. ścianie wschodniej Polski. Wśród dwudziestu postulatów, które przyjęto podczas wiecu 14 października 1981 r. w Lublinie, żądano między innymi:

- Wydrukowania w ciągu pół roku odkłamywanych podręczników historii i języka polskiego;
- Umieszczenia w placówkach oświatowych wszystkich dzieci upośledzonych umysłowo;
- Stworzenia warunków resocjalizacji dzieci zagrożonych środowiskowo, co w PRL-u stanowiło tematu tabu;
- Zwiększenia liczby miejsc w internatach szkolnych, zwiększenia przydziału mięsa dla wychowanków;
- Zreformowania miejskiej administracji szkolnej.

Przemilczany strajk na Lubelszczyźnie – 2

19 listopada 1981 r. rozpoczął się strajk w lubelskim Zespole Szkół Elektronicznych. Postulowano także powołanie Społecznej Rady Oświaty przy kuratorium i uznania Niezależnego Ruchu Harcerskiego oraz Niezależnej Federacji Młodzieży. Przeciw strajkowi wystąpiły miejscowa prasa, radio i telewizja. Pisano, że strajk jest zaprogramowanym z zewnątrz elementem anarchii, dziełem „grupy warcholów”, podkreślano, że zbrodnią jest wciąganie młodzieży w sprawy dorosłych. Sytuację negocjacyjną utrudniał fakt, iż za nowym kuratorem opowiedziały się regionalne struktury ZNP.

Strajk odwołano 3 grudnia 1981 r. Decyzję w sprawie kuratora miała podjąć po jej wyłonieniu Wojewódzka Społeczna Rada Oświaty i Wychowania. Mimo oficjalnego medialnego tabu, strajk odbił się szerokim echem w całej solidarnościowej Polsce. Przesyłano stanowiska i apele. Po raz pierwszy pokazano w praktyce, jak może wyglądać nowa szkoła, jak uczyć prawdziwej historii i języka ojczystego. Spór ten pokazał również narastającą determinację władz, by nie ustępować postulatom środowisk solidarnościowych. Skutki tego mogła doświadczyć cała Polska 13 grudnia 1981 r.

Wybór postulatów - 1

Wybór postulatów - 17 listopada 1980 r. Gdańsk, Protokół porozumienia między Ministrem Oświaty i Wychowania a przedstawicielami strajkujących nauczycieli w Gdańsku.

Fragmenty.

- Postulat nr 1: Za sprawę najistotniejszą dla poprawienia obecnej trudnej sytuacji w oświacie i wychowania uważamy konieczność podwojenia obecnego 3,3% udziału oświaty w podziale dochodu narodowego.
- Postulat nr 2: Ustalić wymiar pracy nauczycieli szkół i przedszkoli w przeciętnej ilości 18 godzin dydaktycznych różnicując ten wymiar w zależności od pracochłonności przedmiotów, by umożliwić wykonanie związanych z tym obowiązków w ciągu 7-godzinnego dnia pracy (obecny wymiar godzin dydaktycznych zmusza znaczną część nauczycieli do około 10-godzinnego dnia pracy zawodowej).
- Postulat nr 3: Uważamy za niezbędne dać większą autonomię szkole, pozwolić radom pedagogicznym decydować o realizacji podstawowych celów dydaktyczno-wychowawczych obchodów rocznicowych, uroczystości i imprez, co sprzyjać powinno uniknięciu szablonowości i formalizmu w pracy wychowawczej szkoły.
- Postulat nr 4: Należy zweryfikować i uzupełnić podręczniki historii i literatury, zwłaszcza historii współczesnej, tak aby uczeń miał możliwość poznawania historii i kultury ojczystej w jej pełnym zakresie. Należy zmienić i uelastyczyć program propedeutyki nauki o społeczeństwie, tak aby jego treści nie były sprzeczne z rzeczywistością.

Wybór postulatów - 2

- Postulat nr 11: Podnieść wynagrodzenie pracowników oświatowych powyżej średniej krajowej o ok. 10 – 15%, by uposażenie nauczycieli dorównywało pracownikom inżynieryjno-technicznym w pozostałych działach gospodarki narodowej.
- Postulat 32: Przyznać pracownikom oświaty tzw. trzynasta pensję, poczynając od 1980 roku .
- Postulat 33: Wprowadzić nagrody jubileuszowe dla pracowników oświaty w równorzędnej wysokości jak w gospodarce narodowej.
- Postulat 35: Dla nauczycieli i pracowników administracji i obsługi wprowadzić dodatki za wysługę lat po 5, 10, 15, 20, i więcej latach pracy (1% rocznie za każdy rok po 5 latach pracy).
- Postulat 36: Zmniejszyć liczbę godzin dydaktycznych zastępcom dyrektorów i nauczycielom pełniącym, funkcje kierownicze.
- Postulat 44: Zlikwidować promowanie uczniów z oceną niedostateczną.
- Postulat 45: Wprowadzić egzaminy wstępne do szkół ponadpodstawowych.
- Postulat 48: Wprowadzić stopnie specjalizacji zawodowej nauczycieli związane ze stałym dodatkiem pieniężnym.
- Postulat 49: Wprowadzić godziny wychowawcze w szkołach specjalnych.
- Postulat 51: Wydatnie ograniczyć sprawozdawczość w szkołach i placówkach oświatowych. Zastosować sprawozdawczość dla potrzeb administracji szkolnej.

Wybór postulatów - 3

- Postulat 55: Opracować kompleksowy, realny plan dokształcania nauczycieli ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień metodycznych.
- Postulat 67: Dla nauczycieli, którzy przepracowali 30 lat w zawodzie nauczycielskim wprowadzić zniżkę godzin.
- Postulat 73: Zabezpieczyć większą pulę materiałów budowlanych dla brygad remontowych.
- Postulat 76: Zagwarantować warsztatom szkolnym pełne zaopatrzenie w maszyny, urządzenia, narzędzia, surowce niezbędne do wykonywania produkcji.
- Postulat 85: Zweryfikować listę chorób zawodowych nauczycieli. Wprowadzić obowiązkowe badania laryngologiczne i systemu nerwowego nauczycieli.
- Postulat 113: Zlikwidować premie uznaniowe i wprowadzić premie obowiązkowe. Dotychczasowe przyznawanie premii narusza przepisy zawarte w Kodeksie pracy art. 108, par. 1, 2, 3 – stanowi karę dodatkową w przypadku nie otrzymania premii.
- Postulat 114: Poszerzyć tabelę stawek wynagrodzenia zasadniczego pracowników obsługi do grupy 10 włącznie. Tabela stosowana do chwili obecnej nie uwzględnia przeszerzegowań dla pracowników długoletnich.
- Postulat 115: Poszerzyć tabelę stawek wynagrodzenia zasadniczego dla pracowników ekonomicznych i administracyjnych do grupy 18 włącznie w celu zapobieżenia fluktuacji kadr i umożliwienia awansowania pracownikom długoletnim.

Wybór postulatów - 4

- Postulat 116: Wypłacać obligatoryjnie nadgodziny dla pracowników obsługi wykonujących czynności za nieobecne pracownice (urlopy macierzyńskie, zwolnienia lekarskie dłuższe niż 3 dni).
- Postulat 119: Uznać choroby reumatyczne jako choroby zawodowe pracowników obsługi (praca w szatniach, kuchniach, itd.).
- Postulat 133: Systematycznie dbać o podniesienie autorytetu nauczyciela na łamach środków masowego przekazu.
- Postulat 134: Rozwiązać jednostki obsługi finansowej i wprowadzić księgowość do szkół.
- Postulat 141: Znieść ocenę nauczyciela, a w zamian za to określić jego przydatność do zawodu na podstawie wykształcenia, kwalifikacji zawodowych i osiągniętych efektów pracy.
- Postulat 144: Udzielać radom pedagogicznym prawa wyrażania votum nieufności wobec dyrektora z szerokim uzasadnieniem swego stanowiska.
- Postulat 145: Dokonać decentralizacji uprawnień decyzyjnych w zakresie rozmieszczenia obowiązków, uprawnień i odpowiedzialności poszczególnych ogniw zarządzania.

Uwaga: informacja o realizacji części z w/w postulatów znajduje się tabeli porównawczej zapisów ustaw: Karty praw i obowiązków nauczyciela z dnia 27 kwietnia 1972 r., Karty nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982 r., opracowanej przez przewod. **Bożenę Brauer**)

Podsumowanie – ustawa Karta nauczyciela - 3

Inne zmiany w ustawie Karta nauczyciela

- art. 74 - W dniu rocznicy utworzenia Komisji Edukacji Narodowej, 14 października każdego roku, obchodzony będzie Dzień Edukacji Narodowej. Dzień ten uznaje się za święto wszystkich pracowników oświaty i jest wolny od zajęć lekcyjnych. (był „Dzień Nauczyciela” bez dnia wolnego od zajęć lekcyjnych).

Uwaga: to postulat (było 20) przemilczanego strajku na Lubelszczyźnie. Protesty trwały od września 1981 r., strajk w szkołach rozpoczął się 19 października 1981 r., a skończył 3 grudnia 1981 r.

Kryzys płacowy w latach osiemdziesiątych

Bieda materialna środowiska oświatowego szczególnie około 1985 roku sięgnęła dna. Średnia płaca nauczycielska, która teoretycznie miała być porównywalna z płacą pracowników inżynieryjno-technicznych w przemyśle, nie przekraczała 60-70% tej stawki. Przeciętna płaca nauczyciela od 25 lat oscylowała wokół 90% przeciętnej płacy w kraju i 70% płacy technika czy inżyniera. 37% rodzin nauczycielskich osiągało dochody na osobę poniżej niezwykle skromnie określanego minimum socjalnego, w którym nie było miejsca na wydatki na książki czy cele kulturalne (za publikacją Teresy Bochwic).

Warto podkreślać, że po raz pierwszy w ustawie Karta nauczyciela z 1982 roku wprowadzono mechanizm zagwarantowania stałej waloryzacji wynagrodzeń (tu w odniesieniu do płac kadry inżynieryjno-technicznej). **Ten związkowy cel przyjęcia stałego mechanizmu zapewniającego wzrost i odpowiedni poziom na poszczególnych stopniach awansu zawodowego nauczycieli, niezależnie od bieżących, corocznych decyzji politycznych, pozostaje aktualny.** Wcześniej pojawiały się także związkowe propozycje wpisania ustawowego mechanizmu corocznego wzrostu wynagrodzeń o określony procent ponad planowaną na dany rok inflację czy o planowany wzrost PKB. Wciąż brakuje politycznej woli w celu systemowego rozwiązania problemu wzrostu wynagrodzeń, co skutkuje praktycznie cyklicznymi protestami.

Warto przypomnieć, że także w latach dziewięćdziesiątych XX wieku dochodziło do szeregu napięć w oświacie, jak strajk 5 - 20 maja 1993 r., którego postulatami były m. in.: zwiększenie nakładów na oświatę, naukę, służbę zdrowia i kulturę; utrzymanie realnej płacy; realizacja zaległej waloryzacji płac z 1991 r.; powstrzymanie mechanicznej 5 proc. redukcji etatów. Podobne postulaty bytowe przyświecały także strajkowi głodowemu w Warszawie w dniach 4 grudnia 1994 – 5 stycznia 1995..

Ludzie strajku – publikacja *Niepokorni ludzie oświaty* – 3

W strajku uczestniczyły także inne osoby.

Część pełniła dyżury w **siedzibie NSZZ „Solidarność” na ulicy Osiek** i byli łącznikami ze strajkującymi w Urzędzie Wojewódzkim, wspierali strajkujących poza budynkiem Urzędu np. w Bibliotece Pedagogicznej (*do strajkujących przesłano 742 listy i telegramy*). **Wszystkim, także ludziom oświaty represjonowanym w stanie wojennym oddajemy należną cześć i honor.**

Pozostaną w naszej pamięci pięknymi ludźmi polskiej edukacji.

WIELKIE PODZIĘKOWANIA.

Tekst: Niepokorni ludzie oświaty. Postulaty strajku w listopadzie 1980 roku i ich wpływ na zmiany w oświacie - 1

Cele bieżące i strategiczne negocjacji w oświacie:

- Jak najszybsze wypłacenie dodatku drożźnianego [tzw. wałęsówki], który został wynegocjowany w Porozumieniu Gdańskim;
- Wstrzymanie zaplanowanej reformy oświaty, której głównym założeniem było wprowadzenie dziesięcioletniej szkoły podstawowej w miejsce obowiązującej od 1961 r. szkoły ośmioletniej (jeszcze w 1980 r. w telewizji wystąpił minister oświaty i wychowania Krzysztof Kruszewski, ogłaszając wstrzymanie reformy. Ostatecznie decyzja rządowa o wstrzymaniu praz zapadła dopiero w listopadzie 1981 r.

Cele strategiczne:

- Uchwalenie ustawy o Edukacji Narodowej, która zawierałaby wszystkie najważniejsze obszary funkcjonowania oświaty, w tym autonomię szkoły i zmianę zarządzania oraz wyboru dyrektorów („Solidarność” żądała nowelizacji Ustawy o rozwoju oświaty i wychowania z 15 lipca 1961 r. i obowiązującej od 1972 r. Karty praw i obowiązków nauczyciela).
- Obniżenie obowiązkowego pensum dydaktycznego, z czym wiązałby się wzrost płac oraz wdrożenie zmian w pragmatyce zawodowej nauczycieli;
- Zmiany programowe, które zagwarantują nauczycielowi wolność nauczania oraz prawo do przekazu uczniom prawdy o historii, literaturze narodowej, wychowaniu obywatelskim;
- Pewien obszar zadań dodatkowych, związanych ze szkolnictwem specjalnym, domami dziecka, ale też sytuacją szkół i nauczycieli na terenach wiejskich, liczebnością uczniów w oddziałach szkolnych itd.

Tekst: Niepokorni ludzie oświaty. Postulaty strajku w listopadzie 1980 roku i ich wpływ na zmiany w oświacie – 2

Propozycje uchwalenia Ustawy o systemie edukacji narodowej najpełniej wybrzmiały podczas wystąpienia „Solidarności” do Sejmu pismem z 8 maja 1981 r. Postulowano także powołanie Społecznej Rady Kontroli Oświaty. Sprawę przyjęcia dokumentu strategicznego podjął także I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” podczas obrad w Gdańsku 5 października 1981 r. Uchwała o Edukacji Narodowej wydaje się jednym z najważniejszych zjazdowych dokumentów, o wielkim znaczeniu także w wymiarze cywilizacyjnym i patriotycznym. Zapisano w niej m.in., że „Solidarność” będzie domagać się podjęcia przez Sejm PRL ustawy o Edukacji Narodowej, która usankcjonuje zasady uspołecznienia systemu oświaty i wychowania. Zjazd poparł także ideę upodmiotowienia i samorządności nauczycieli.

Tekst uchwały KZD znajduje się w Biuletynie Sekcji

Postulaty inne – liczebność uczniów w klasach

Temat nadmiernej liczebności uczniów w oddziałach szkolnych, ale także przedszkolnych, pojawiał się często w postulatach „S” (zresztą podobnie jak po 1989 r.). Brakowało nauczycieli i lokali. Liczebność grup dochodziła w skrajnych przypadkach do 60 dzieci na nowych osiedlach, normą zaś były grupy 35-osobowe. W rozmowach przedstawicieli „Solidarności” z MOiW ustalono, że liczba uczniów w klasach nie powinna przekraczać 25 osób. Wśród postulatów był także ten dotyczący grup nauczania początkowego, by ograniczyć w roku szkolnym 1981/82 liczbę uczniów w klasach pierwszych do 25.

Uwaga: Zmaganie o wprowadzenie tzw. standardów zatrudnieniowych trwało przez lata. Obowiązują obecnie jedynie w stosunku do klas nauczania początkowego i szkolnictwa specjalnego oraz integracyjnego.

Inne postulaty – sytuacja nauczycieli na wsi

„S” oświatowa w swych stanowiskach postulowała m. in.:

- Poprawę warunków bytowych (system wynagradzania, zapewnienie wyposażenia mieszkań w gaz butlowy);
- Opracowanie projektu struktury organizacyjnej szkolnictwa na wsi (łącznie z dowozem);
- Wypracowanie podstawowych standardów opieki nad dziećmi i młodzieżą, w tym, aby w każdej szkole zapewnić dziecku szklankę ciepłego mleka lub herbaty, zapewnić w izbach szkolnych temperaturę minimum 12 stopni Celsjusza, zapewnić wyposażenie kuchni w gaz butlowy.

W stanowisku KRSOiw NSZZ „Solidarność” z 24 sierpnia 1981 r. między innymi protestowano przeciw niewystarczającym przydziałom opału dla szkół i nauczycieli wiejskich. (problem nieoczekiwanie powrócił).

Inne postulaty – doskonalenie zawodowe

W sprawie doskonalenia zawodowego nauczycieli postulowano wzmocnienie roli nauczycieli metodyków, ale wybieranych z udziałem nauczycieli z danego terenu w formie konkursu, ankiety. Ciekawe są też uwagi dotyczące zmian w Nauczycielskim Uniwersytecie Radiowo-Telewizyjnym. „Solidarność” postulowała, by nie nauczano w nim na przykład, że Maria Skłodowska-Curie nazwała „rad” na cześć Związku Radzieckiego, który powstał prawie dwadzieścia lat później.

Sprawa NURT-u była o tyle ważna, gdyż teoretycznie nauczyciele na mocy decyzji MOiW z końca lat siedemdziesiątych mieli mieć wyższe wykształcenie, a wielu z nich po liceach pedagogicznych kończyło jedynie dwu- i trzyletnie studium nauczycielskie. Stąd NURT prowadził zajęcia metodą zdalną.

Podsumowanie – zmniejszenie nacisku ideologicznego w szkołach

Jeżeli chodzi o tak ważny dla „Solidarności” postulat odideologizowania szkoły i zadań nauczycieli, to w ustawie Karta nauczyciela z 1982 r. widać pewne ograniczenie rozbudowanych zapisów ustawy z 1972 r, w której już w preambule stwierdzano, iż „nauczyciel urzeczywistnia socjalistyczne ideały programowe kierowniczej siły narodu – Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w dziedzinie kształtowania świadomości młodego pokolenia, jego patriotycznej i internacjonalistycznej postawy”, czy: „Rzetelna i twórcza praca nauczycieli na wszystkich szczeblach edukacji narodowej powinna sprzyjać pełnemu urzeczywistnieniu ideałów wychowawczych socjalizmu.

Ustawa Karta nauczyciela z 1982 r. częściowo broniła się przed takimi dosłownymi zapisami o podległości nauczyciela tezm socjalizmu i wskazaniom PZPR. W preambule w ogóle zrezygnowano z odniesień ideologicznych. W art. 6 ustawy bardziej akcentowano obowiązki nauczyciela w kształtowaniu jego osobowości, przekazie wiedzy. Tylko w jednym zdaniu jest odniesienie do „państwa socjalistycznego”. Co ważne wykreślony został w ustawie zapis o odpowiedzialności dyrektora za „socjalistyczny kierunek wychowania i kształcenia”.

Występują różne oceny przyczyn uchwalenia tej ustawy jako jednego z pierwszych aktów prawnych w stanie wojennym. Wydaje się, że wynikało to z kalkulacji rządzących, iż przyjęcie tego aktu prawnego może wpłynąć uspokajająco na środowisko ludzi oświaty.

Podsumowanie – autonomia nauczyciela i szkoły

Warto nadmienić, że szkolnictwo jest strukturą/dziedzina długiego trwania. Nie da się w zbyt krótkim czasie zadekretować nowego stylu zarządzania, a szczególnie nauczania. Przykładem może być wiele pozytywnych ocen nauczycieli, którzy uczyli w II Rzeczypospolitej bądź kończyli wówczas szkoły. Czasy się zmieniły, a jednak ich kultura osobista, etos nauczycielskiego oddziaływania nie tylko w sferze kształcenia, ale także wychowania i opieki, w wielu przypadkach przynosił znakomite efekty kształcąco-wychowawcze.

I o ile do naprawy nadal jest sprawa finansów, płac, to równie ważna jest obrona szkoły przed jakąkolwiek indoktrynacją. Wolność nauczania, wolność sumienia nauczycieli jest tu podstawą. Nigdy nie może kierować nimi strach czy koniunkturalizm. Dobry nauczyciel musi mieć w sobie element indywidualności, którą promieniuje na uczniów, ich rodziców. Dobra szkoła to oparcie procesu kształcenia i wychowania na sprawdzonych wartościach, to także gra zespołowa, w której szanuje się podmiotowość nauczycieli i uczniów. To wszystko wydaje się przesłaniem listopadowego strajku 1980 r., ludzi, którzy oddali wiele dla dobrej, polskiej szkoły. Dla jej humanistycznego, ale i patriotycznego wymiaru.

Stąd też, zarówno uczestnikom strajku, jak i wszystkim osobom, które następnie podjęły się ogromnego wysiłku stworzenia struktur „Solidarności”, podjęcia negocjacji ze stroną rządową w sprawie realizacji postulatów, należy się nasza wdzięczność i pamięć. Stąd też nasze działania na rzecz odsłonięcia pamiątkowej tablicy w miejscu, gdzie odbył się ten protest jesienią 1980 r. Warto zapamiętać chociażby cytaty, które strajkujący zamieścili na tablicy w pokoju 920. Miały one – i mają dalej – swój wymiar ponadczasowy, jak myśl Maurycego Mochnackiego: „Nie rządy, lecz ludy są naszymi sprzymierzeńcami”. Jako następcy, przedstawiciele owego ludu, oddajemy po 42 latach tamtym wspaniałym ludziom oświaty – należną cześć, pamięć i honor. Pozostaną w naszej pamięci jako piękni duchem i sercem polscy nauczyciele, zasłużeni ludzie edukacji. To zaszczyt, ale i zobowiązanie dla ich następców. Musimy pamiętać, że sztafeta edukacyjna trwa.

Podsumowanie – wnioski końcowe

- Dobrze, że minęły czasy, kiedy trzeba było upominać się o możliwość nauczania o podstawowych faktach z historii, czy literatury polskiej.
- Zauważalna była niezwykła odpowiedzialność i poświęcenie strajkujących w listopadzie 1980 r. czy prowadzących trudne negocjacje w 1981 r. Dotyczyło to także wrażliwości na sytuację bytową, edukacyjną dzieci, młodzieży, także tych pozbawionych ciepła domu rodzinnego.
Rzeczpospolita była krajem wielkich nauczycieli – pedagogów i wychowawców.
- Niepokojący jest fakt, że pewne postulaty pozostają aktualne. W sposób szczególny dotyczy to nakładów na edukację i poziomu wynagrodzeń ludzi oświaty.

Strajk 80

Napisy na tablicy w sali 920

Napisy na tablicy w pokoju 920 Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku to:

- ***Nie rządy, lecz ludy są naszymi sprzymierzeńcami*** – Maurycy Mochancki,
- ***„Demokracja polega na tym, że opozycja może istnieć nie tylko w więzieniu”***;
- ***„Gdy wieje wiatr historii, ludziom jak pięknym ptakom rosną skrzydła u ramion, a trzęsą się portki pętałom”*** – K. I. Gałczyński;
- ***„Państwo policyjne to takie państwo, w którym policjant zarabia więcej niż nauczyciel”*** – W. I. Lenin;
- ***„Nie ma takiej jaskini zabójców, której nie można przywrócić blasku świątyni”*** – z kazania;
- ***„Solidarność”*** – ***„Wytrzymamy”***.